Criteria voor duurzaam inkopen van
Externe vergader- en verblijffaciliteiten

Versie: 1.4

Datum: oktober 2011

Colofon

Dit criteriadocument voor het duurzaam inkopen van Externe vergader- en verblijf-faciliteiten is opgesteld in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 2

1.1 Afbakening van de productgroep 2

1.2 Status en relatie tot vernieuwing Duurzaam Inkopen 3

2 Markt en duurzaamheid 4

2.1 Marktontwikkelingen 4

2.1.1 Wet- en regelgeving 4

2.2 Duurzaamheidsaspecten 5

3 Duurzaamheid in het inkoopproces 9

3.1 Voorbereidingsfase (aandachtspunten) 9

3.2 Specificatiefase (criteria) 9

3.2.1 Kwalificatie van leveranciers 10

3.2.2 Programma van eisen 10

3.2.3 Gunningscriteria 11

3.2.4 Contract 13

Contractbepaling 13

3.3 Gebruikfase (aandachtspunten) 13

4 Meer informatie 14

Bijlage 1 Wijzigingen ten opzichte van vorige versie 15

1 Inleiding

De overheid wil concrete stappen zetten naar een duurzame samenleving en geeft zelf het goede voorbeeld. Door als overheid duurzaam in te kopen, krijgt de markt voor duurzame producten een stevige impuls. De overheden hebben voor zichzelf doelen gesteld ten aanzien van duurzaam inkopen. Om de doelstellingen te bereiken zijn duurzaamheidscriteria ontwikkeld voor een groot deel van de producten, diensten en werken die overheden inkopen. Deze criteria zijn geen regelgeving maar zijn bedoeld als handvat om duurzaam in te kopen.

In dit document vindt u de criteria voor de productgroep Externe vergader- en verblijffaciliteiten. Ook vindt u in dit document aandachtspunten voor de fase vóór en ná de inkopen, achtergrondinformatie, afwegingen bij de criteria, uitwerking van de criteria in bestekteksten en uitwerking van de beoordeling van criteria.

1.1 Afbakening van de productgroep

De productgroep Externe vergader- en verblijffaciliteiten omvat externe faciliteiten om (1) te vergaderen, trainingen te volgen en/of op andere wijze kennis te vergaren of over te dragen, en/of (2) te verblijven, met daarbij – waar nodig – de inkoop van additionele faciliteiten zoals dranken en maaltijden, kantoorartikelen en audiovisuele apparatuur.

Met externe vergader- en verblijffaciliteiten worden faciliteiten bedoeld als vergaderaccommodaties en hotels. Met de termen ‘faciliteit’ en ‘accommodatie’ wordt hetzelfde bedoeld en beide termen worden gebruikt in dit document.

De ingekochte externe vergader- en verblijffaciliteiten worden voornamelijk op basis van arrangementen ingekocht en (binnen de overheid) steeds vaker geconcentreerd via een aanbesteding. Hierbij zijn hotelovernachtingen meestal inclusief ontbijt. Vergaderaccommodaties zijn bijna altijd inclusief maaltijd en/of dranken en materialen zoals een beamer, flip-over, blocnote en een pen. Zelfs als dit niet op voorhand zodanig is afgesproken, is de kans groot dat additionele faciliteiten – naar behoefte – bij de ingekochte accommodatie worden afgenomen. De inkoop wordt gedaan door de overheid zelf (via opdrachten of ad hoc) of verloopt via een boekingsbureau waarmee hierover afspraken zijn gemaakt. De criteria voor de inkoop van Externe vergader- en verblijffaciliteiten zijn van toepassing op centraal aan te besteden opdrachten die voor langere tijd worden verstrekt aan faciliteiten of aan boekingsbureaus. Ook zijn de criteria van toepassing voor het inkopen van externe vergader- en/of verblijffaciliteiten op ad hoc basis. Er zijn twee verschillende sets van criteria geformuleerd voor deze twee verschillende manieren van inkopen:

- De aanbestedende dienst wil direct een opdracht verstrekken aan (een) externe vergader- en verblijffaciliteit(en) of een raamovereenkomst sluiten met ketens die over meerdere (hotel en/of vergaderaccommodaties beschikken.
- De aanbestedende dienst wil een opdracht verstrekken aan een boekingsbureau voor externe vergader- en verblijffaciliteiten.

Het betreft hier vergader- en verblijffaciliteiten in Nederland. Soms worden ook accommodaties net over de grens gecontracteerd. De aanbestedende dienst moet zelf bepalen of de criteria in dat geval gehanteerd kunnen worden. Er is in deze criteria niet specifiek rekening gehouden met de inkoop door posten van de Nederlandse overheid in het buitenland. Voor verblijf in het buitenland dat wordt geregeld door een reisbureau, kan gebruik gemaakt worden van de criteria van de productgroep Buitenlandse dienstreizen.

Het is gebruikelijk in de markt, dat op basis van een vergaderarrangement alle voor de vergadering benodigde faciliteiten door één en dezelfde leverancier worden geleverd. Op deze wijze zijn de criteria ook opgesteld. Als bij een bepaalde gelegenheid de faciliteiten separaat worden ingekocht, dan kan de inkoper terugvallen op specifiek voor andere productgroepen ontwikkelde criteria. In dit verband kunnen vooral de criteriadocumenten voor de productgroepen Audiovisuele apparatuur of Kantoorartikelen relevant.

Binnen deze productgroep valt niet:

- De inkoop van (de organisatie van) evenementen, beurzen en congressen (over het algemeen bijeenkomsten voor meer dan 50 personen): bij de inkoop van Externe vergader- en verblijffaciliteiten staat de locatie centraal, terwijl bij evenementen vaak ook een belangrijke rol is weggelegd voor marketing, organisatie en communicatie. Hiervoor zijn andere aanbieders en dit vereist een ander inkoopproces met andere eisen en criteria.
- De inhuur van externe kantoorruimte om gebrek aan kantoorcapaciteit op te vangen (bedrijfsverzamelgebouw): dit betreft ingehuurde kantoorruimtes, volledig uitgerust met facilitair beheer zoals secretariaat, catering, beveiliging et cetera. In deze bedrijfsverzamelgebouwen bevinden zich vaak ook vergaderfaciliteiten waarvan gebruik kan worden gemaakt. Bedrijfsverzamelgebouwen vallen buiten deze productgroep omdat het hier gaat om 'outsourcen' van werk in een bredere context dan alleen externe vergaderfaciliteiten.

Om het de aanbestedende dienst gemakkelijker te maken wordt een selectie van CPV-codes gegeven die van toepassing kunnen zijn op deze productgroep. Deze selectie is niet uitputtend of compleet. Het blijft de verantwoordelijkheid van de aanbestedende dienst om zelf de juiste set van CPV-codes te verzamelen, aansluitend bij de betreffende aanbesteding.

De volgende CPV-codes zijn op deze productgroep van toepassing:

- 55100000-1 Hoteldienst
- 98340000-8 Accommodatie- en kantoordiensten
- 98341000-5 Accommodatiediensten

1.2 Status en relatie tot vernieuwing Duurzaam Inkopen

Dit document is in oktober 2011 voor het laatst gewijzigd. Zie bijlage 1 voor een toelichting op de wijzigingen.

In juni 2011 heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu positief gereageerd op een advies van VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO-Nederland, De Groene Zaak en NEVI met aanbevelingen voor duurzaam inkopen. Op enkele punten komt dit document al tegemoet aan de aanbevelingen, voor andere voorstellen wordt bekeken op welke wijze deze kunnen worden verwerkt. Om optimaal duurzaam in te kopen is daarom het dringend advies om naast dit document kennis te nemen van de voor inkopers relevante aanbevelingen zoals zijn gebundeld op de website van PIANOo. Het gaat onder meer om het meenemen van duurzaamheid in het hele inkoopproces en het in dialoog treden met de markt. Bij deze aanbevelingen worden in de loop van de tijd meer concrete handvatten geplaatst. Ook het verwerken van de aanbevelingen in de criteriadocumenten wordt ter hand genomen. Op de website van AgentschapNL staat de planning voor de aanpassing van de criteriadocumenten.

2 Markt en duurzaamheid

In dit hoofdstuk vindt u de inhoudelijke afwegingen die geleid hebben tot de set van criteria voor Externe vergader- en verblijffaciliteiten.

2.1 Marktontwikkelingen

De leveranciers van Externe vergader- en verblijffaciliteiten zijn divers. Het betreft de (kleinere) locaties met zelfstandige ondernemers tot en met (internationale) franchise-/hotelketens. Uit de horecastatistieken is niet op te maken welk deel van de leveranciers van Externe vergader- en verblijffaciliteiten tot het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) behoort. De verwachting is echter dat dit het merendeel van de potentiële leveranciers betreft, gezien de verdeling van bedrijven per sector naar omzetklasse en het gemiddelde aantal medewerkers per bedrijf (Bedrijfschap Horeca en Catering, 2007).

Uit de marktverkenning blijkt dat verduurzaming van accommodaties op gang komt. Dit gebeurt vooralsnog niet omdat klanten hier expliciet om vragen, maar vanuit een gevoel van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Bij leveranciers van de overheid worden op dit moment zelden tot nooit eisen of wensen ten aanzien van duurzaamheid neergelegd, behalve als het gaat om de bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Door leveranciers aangegeven aandachtspunten bij verduurzaming zijn: duurzame energie, notitie voor klanten met betrekking tot het verschonen van handdoeken, afvalscheiding, spaarlampen, groenbeheer, biologische voedselproducten en waterbesparende douchekoppen. Ook wordt gewerkt met ‘Duurzaamheidsteams’ binnen accommodaties, waarin medewerkers zich bezighouden met hoe de bedrijfsvoering kan worden verduurzaamd.

De mate waarin verduurzaming wordt opgepakt en welke onderwerpen worden aangesneden, lijken te variëren in de markt. Green Key, Milieukeur en het Europees Ecolabel zijn de meest voorkomende milieukeurmerken in deze sector in Nederland. De eisen van de keurmerken verschillen onderling enigszins, maar ze behandelen grotendeels dezelfde onderwerpen. Overheden kunnen een rol spelen bij het stimuleren van faciliteiten om een certificeringstraject in te gaan. In Amsterdam is bijvoorbeeld een convenant over de invoering van Green Key certificering afgesloten tussen de Gemeente Amsterdam, een aantal hotels en de Stichting Keurmerk, Milieu, Veiligheid en Kwaliteit (certificaatbeheerder van de Green Key). Verder bestaat ook het Green Meeting Industry Council (GMIC) dat zich bezighoudt met verduurzaming van vergaderingen en evenementen.

Het inkoopvolume van de overheidsinkopen is moeilijk in te schatten. Het bedrag loopt qua inkoop in de tientallen miljoenen euro’s. De achterliggende reden voor een boeking van een Externe vergader- of verblijffaciliteit is uiteenlopend: van meerdaagse conferenties met overnachtingen, een teamoverleg van vier uur, een heisessie om te brainstormen, een ruimte voor een training tot de boeking van één of meer hotelkamers voor bezoekers. De omvang van de inkopen van de diverse overheden verschilt van een paar keer per jaar extern vergaderen tot een raamovereenkomst met honderden locaties. De overheid is in zijn geheel een significante speler op de markt. Niet alleen qua volume maar ook – mede door de geografische spreiding van de inkoop – qua hoeveelheid contacten met leveranciers.

2.1.1 Wet- en regelgeving

Leveranciers dienen volgens de Wet milieubeheer (Wm) te beschikken over een geldige milieuvergunning of te voldoen aan de voorwaarden uit het 'Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer' (ook Activiteitenbesluit genoemd) van 1 januari 2008. Dit besluit bevat algemene voorschriften ter voorkoming of beperking van allerlei vormen van gevaar, schade of hinder voor de omgeving door de activiteiten van horecabedrijven. Daarnaast moet voldaan worden aan andere wet- en regelgeving zoals het Landelijk Afvalbeheer Plan (LAP), het

Besluit beheer verpakkingen papier en karton, de Wet verontreiniging oppervlaktewater (Wvo) en de APV (algemene plaatselijke verordening).

2.2 Duurzaamheidsaspecten

Bij het opstellen van de criteria is gekeken naar de belangrijkste duurzaamheidbelasting van de verschillende facetten van Externe vergader- en verblijffaciliteiten en de kansen voor duurzaamheidwinst op korte termijn. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste milieuaspecten toegelicht en wordt aangegeven welke criteria hiervoor zijn geformuleerd. Behalve milieuaspecten spelen ook sociale aspecten een rol bij duurzaam inkopen. In de paragraaf *sociale aspecten* wordt hier verder op ingegaan.

Milieubelasting van de locatie

- *Energie*: het energieverbruik hangt samen met het verwarmen en koelen van de locatie, het verwarmen van water, de verlichting en het gebruik van apparatuur. Gezamenlijk zorgt dit voor de grootste milieubelasting van een faciliteit. Door energiebesparing en het gebruik van duurzame energiebronnen kan het negatieve effect van energieverbruik significant worden verminderd (zie de brochure van het Energiecentrum MKB voor tips met betrekking tot energiebesparing in de horeca: www.energiecentrum.nl). In bestaande milieukeurmerken voor accommodaties wordt gevraagd, dat minimaal 22% van de totaal door de accommodatie gebruikte elektriciteit duurzaam is opgewekt. Daarnaast kan de leverancier energiebesparende maatregelen nemen:
  - Gebouwgebonden voorzieningen zoals het gebruik van energie-efficiënte lampen, isolatie en automatische uitschakeling van de verlichting, de verwarming of de airconditioning op het moment dat de ruimte wordt verlaten of een raam wordt opengezet.
  - Productgebonden aanpassingen zoals energiezuinige apparatuur, zowel de apparatuur die door de accommodatie zelf wordt gebruikt (bijvoorbeeld een vaatwasmachine) als die door de klant wordt ingehuurd bij de accommodatie (bijvoorbeeld een beamer).

  Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van energiegebruik en klimaat zijn het aanbieden van CO2-neutraal vergaderen en het compenseren van de CO2-uitstoot van eigen activiteiten.
- *Afval*: al het afval dat de accommodaties verlaat, is ingekocht als nuttige grondstof. Om afval te voorkomen en de milieubelasting te verminderen, is het belangrijk om na te gaan of de hoeveelheid afval kan worden verminderd. Zijn er alternatieven die het milieu minder belasten: kan afval gescheiden worden ingeleverd en is hergebruik van de grondstoffen mogelijk. Een eerste start voor bedrijven op het gebied van afvalmanagement is meestal de gescheiden afvalinzameling. Het redelijkerwijs gescheiden inzamelen en aanbieden van afvalstoffen als papier, glas, groente- en fruit en klein gevaarlijk afval (KCA) is verplicht. Voor afvalpreventie, via bijvoorbeeld grootverpakkingen, statiegeld en retoursystemen, geldt, dat er sinds januari 2006 in Nederland een volledige producentenverantwoordelijkheid voor verpakkingen is ingevoerd.
- *Water*: het waterverbruik door vergader- en verblijffaciliteiten levert in verhouding bovengenoemde milieuaspecten minder milieubelasting op. Op korte termijn kan echter wel duurzaamheidwinst worden geboekt omdat aanpassingen relatief eenvoudig zijn en minder waterverbruik zorgt ook voor minder afvalwater. In keurmerken zijn bijvoorbeeld waterbesparende maatregelen voor toiletten en voor douches opgenomen.
- *Overige milieuaspecten*: bijvoorbeeld chemicaliënverbruik voor schoonmaakwerkzaamheden en groenvoorziening en inkoop van goederen zoals kantoorartikelen, bedrijfskleding, handdoeken, linnen, beplanting, bouwmaterialen en stoffering.

Accenten op het gebied van duurzaamheid verschillen als het gaat om verblijf- dan wel vergaderfaciliteiten. Zo zal duurzaam gebruik van water, zeep, handdoeken en linnen van groter belang zijn voor verblijf- dan voor vergaderfaciliteiten.

Vanuit duurzaamheidsoogpunt gaat de voorkeur uit naar accommodaties die bijvoorbeeld duurzame elektriciteit gebruiken of waterbesparende doucheknoppen hebben geïnstalleerd. Om deze reden was een criterium geformuleerd voor de milieumaatregelen die accommodaties kunnen nemen. Daarnaast was een criterium over milieumanagement opgenomen. Omdat het directe verband van deze criteria met de opdracht niet evident is, is vanuit juridisch oogpunt besloten geen criteria op te nemen die gericht zijn op de bedrijfsvoering van de leverancier of op het gebouw dat hij exploiteert.

Bereikbaarheid van locatie

Aandacht voor vervoer is vooral belangrijk in het kader van klimaatverandering, de uitstoot van fijn stof en ruimtebeslag. Goede bereikbaarheid van de accommodatie met het openbaar vervoer stimuleert klanten de auto te laten staan en met het openbaar vervoer te reizen. Dit beperkt de uitstoot van broeikasgassen en overige emissies en levert belangrijke duurzaamheidwinst op. Goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer is daarom opgenomen als een minimumeis. Deze eis is haalbaar doordat veel accommodaties goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer. Accommodaties die niet goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer kunnen in aanmerking komen als contractpartner. Dit is mogelijk als zij zelf of door derden georganiseerd groepsvervoer om de locatie te bereiken, aanbieden.

Inkoop van levensmiddelen

Punten van duurzaamheid die van belang zijn bij de inkoop van drank en voedselproducten zijn:

- *Natuur, milieu en biodiversiteit*: is het product aantoonbaar geproduceerd met respect voor het behoud en duurzaam gebruik van de natuurlijke hulpbronnen?
- *Milieu en klimaat*: hoeveel afstand moet het product afleggen voordat het de consument bereikt en via welk vervoermiddel? Hoeveel energie en water per producteenheid is nodig om het gewenste product te leveren of te koelen tijdens transport?
- *Dierenwelzijn*: is dierenwelzijn een punt van aandacht bij de productie van de levensmiddelen?
- *Sociale aspecten*: het gaat daarbij om eerlijke handel, mensenrechten en het bevorderen van de toepassing van internationale arbeidsnormen, zoals kinderarbeid en dwangarbeid.

De bovengenoemde duurzaamheidsaspecten zijn nog niet allemaal vertaald naar algemeen toepasbare en controleerbare richtlijnen of normen. Ook is niet eenduidig welke van de vele initiatieven voor het verduurzamen van de voedselproductie de meest duurzame is. Bij de ontwikkeling van Duurzaam Inkopen criteria voor de productgroep Catering is daarom gekozen voor biologische producten en producten met één of meer van zes nader bepaalde andere duurzaamheidkenmerken.

Biologische landbouw

Er is gekozen voor producten afkomstig van biologische landbouw, omdat ze duidelijk herkenbaar zijn en goed scoren op het gebied van milieu (onder andere geen gebruik van chemisch-synthetisch bestrijdingsmiddelen en kunstmest, daardoor minimale lucht- en watervervuiling) en dierenwelzijn (onder andere vrije uitloop voor dieren). Het sluit aan bij het kabinetsbeleid voor biologische landbouw (Ministerie van LNV, 2007). In Europa is in EU-verordening nr. 2092/91 en nr. 834/2007 (ingaand per 1 januari 2009) omschreven wat onder biologische producten wordt verstaan en hoe dit kenbaar gemaakt mag/moet worden op een product. De term ‘biologisch’ is in Nederland beschermd. Een product dat volgens de biologische verordening is geproduceerd, mag alleen biologisch genoemd worden als het ook gecertificeerd is. In Nederland is Skal door de overheid aangewezen voor de certificering. Producten zijn in Nederland herkenbaar aan het EKO-keurmerk. Andere Europese landen hebben ook hun keurmerk(en) (bijvoorbeeld BIO, Ekoland, Soil Association) die aan de EU-verordening voldoen Er bestaat ook een algemeen Europees keurmerk.

Andere duurzaamheidskenmerken

Naast biologisch zijn zes andere duurzaamheidkenmerken benoemd die gaan over vrije uitloop voor dieren, gewasbeschermingsmiddelengebruik, energiegebruik, transport, duurzame visvangst en met biologische ingrediënten samengestelde producten. Hieronder vallen ook producten die niet biologisch zijn, maar wel afkomstig zijn van landbouw in omschakeling naar biologische landbouw. Een integrale afweging op het gebied van duurzaamheid is moeilijk te maken, want duurzaamheid hangt samen met vele aspecten bij productie, transport, verwerking en verkoop. Omdat het moeilijk is vast te stellen of een tomaat uit Spanje duurzamer is dan een biologische kastomaat uit Nederland, wordt uitgegaan van de afzonderlijke duurzaamheidskenmerken. Gekozen is voor zes kenmerken waarvoor nu al of zeer binnenkort aantoonbaar bovenwettelijke richtlijnen bestaan, óf waar in de markt al initiatieven bestaan en waar duurzaamheidswinst zichtbaar gemaakt kan worden. In het criteriadocument van de productgroep Catering worden deze aspecten nader toegelicht. Ten slotte zijn ook sociale aspecten relevant. Het gaat daarbij om eerlijke handel, mensenrechten en het bevorderen van de toepassing van internationale arbeidsnormen. In de paragraaf *sociale aspecten* op de volgende pagina wordt hierop verder ingegaan. Bij een herziening van de criteria wordt opnieuw bekeken welke duurzaamheidkenmerken relevant zijn gezien de ontwikkelingen bij het duurzamer worden van de markt.

Beschikbaarheid en criteria

Met een viertal aspecten moet rekening worden gehouden bij de inkoop van Externe vergader- en verblijffaciliteiten inclusief drank en voedselproducten.

1. Volgens de beleidsnota biologische landbouwketen 2008-2011 van het ministerie van LNV kan het aanbod van biologische producten de vraag soms nauwelijks bijbenen (LNV, 2007). Het meeste aanbod bestaat uit brood, zuivel, vlees, vruchtensappen, koffie, thee, wijn, groente en fruit. Minder aanbod is beschikbaar voor wat betreft vis, frisdranken en samengestelde producten. Ook is exclusiviteit – bijvoorbeeld specifieke dranken of snacks – niet gemakkelijk in te vullen. Verder zijn de variëteit en continuïteit van de toelevering door het hele jaar heen vooral bij biologische groente en fruit niet gelijk door de seizoengebondenheid.
2. Vaak is er een prijsverschil tussen duurzame producten aan de ene kant, en het gangbare assortiment producten aan de andere kant.
3. Geregeld wordt er gebruik gemaakt van bestaande menu's en buffetten. De inkopende overheidsorganisatie is niet de enige klant en kan niet altijd verlangen dat deze menu's en buffetten alleen voor haar ingrijpend worden aangepast.
4. Het kost de faciliteit vaak meer organisatie (en dus tijd) om de toelevering van de gewenste producten te regelen. Dit komt doordat weinig biologische producten op dit moment standaard in het assortiment zitten van het merendeel van de toeleveranciers van drank en voedselproducten.

Om hiermee rekening te houden is gekozen voor een gunningscriterium waarmee de inkoper een hogere waardering kan geven aan inschrijvers die een deel biologische producten en/of producten met andere duurzaamheidskenmerken kunnen leveren voor de medewerkers en gasten van de aanbestedende dienst. Als de inkopende organisatie een bepaald percentage duurzame voeding aangeboden wil krijgen, kan het gunningscriterium eventueel worden aangepast door de inkoper. In dat geval kan een hogere waardering toegekend worden als de inschrijver het gevraagde percentage kan aanbieden.

Communicatie

Bewustwording van klanten kan een groter besef van duurzaamheid met zich meebrengen, dat ook doorwerkt in andere situaties. Communicatie geeft accommodaties daarnaast de mogelijkheid om te laten zien welke maatregelen zij bijvoorbeeld treffen om duurzaamheid vorm te geven en hun milieubelasting te verminderen. Bij de bekende milieukeurmerken (Europees Ecolabel, Milieukeur en Green Key) is het geven van milieu-informatie aan klanten verplicht.

Zo kunnen gebruikers van drank en maaltijden bij vergader- en verblijfaccommodaties ook geïnformeerd worden over de producten die zij nuttigen. De accommodatie kan communiceren welke producten van biologische herkomst zijn of andere duurzaamheidkenmerken hebben, bijvoorbeeld door bij de lunch een bordje met tekst hierover te plaatsen bij de relevante producten. Omdat de duurzaamheidswinst van zo'n criterium niet gegarandeerd is en het bovendien relatief veel administratieve lasten oplevert, is hiervoor geen criterium opgenomen.

Cradle-to-Cradle

Het 'Triple-P' concept (People, Planet, Profit) is een breed en richtinggevend denkkader voor de duurzame ontwikkeling in de samenleving. Recent is er bovendien veel aandacht ontstaan voor het 'Cradle-to-Cradle' concept. Dit concept zet een uitdagend toekomstbeeld neer, namelijk een menselijke samenleving die een positieve invloed heeft op het ecosysteem. Het accent verschuift daarbij van eco-efficiënt (minimaliseren van het ongewenste) naar ecoeffectief (optimaliseren van wenselijke). Producten en productiesystemen worden zodanig ontworpen dat ze een nuttige functie vervullen, ook na afloop van het gebruik. Kortom een duurzame kringloopsamenleving waarin materialen telkens hoogwaardig terugkeren in de technosfeer of biosfeer. Een dergelijke benadering daagt uit tot creativiteit en innovatie. Via Duurzaam Inkopen wil de overheid ontwikkelingen die toewerken naar deze duurzame kringloopsamenleving stimuleren. Meer informatie over hoe de overheid via Duurzaam Inkopen het Cradle-to-Cradle-concept kan stimuleren staat in de brochure die te downloaden is op de website van PIANOo.

Sociale aspecten

Duurzaamheid kent naast milieu ook een sociale invalshoek. Voor Duurzaam Inkopen is het sociale aspect uitgewerkt in enkele generieke instrumenten en daarom niet in dit productgroepspecifieke document opgenomen, zie de website van PIANOo. De afspraken over toepassing van deze instrumenten verschillen per overheidssector.

- Voor de bevordering van internationale arbeidsnormen en mensenrechten in de internationale productieketen zijn sociale voorwaarden opgesteld bedoeld voor toepassing bij aanbestedingen boven de Europese drempelwaarden.
- Voor de bevordering van de arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Social Return) zijn handvatten opgesteld.
- Verantwoordelijk marktgedrag kan worden bevorderd door als overheden en marktpartijen ieder voor zich de goede intenties vast te leggen. Voor de schoonmaakbranche is hiervoor medio 2011 een code ontwikkeld, die als inspiratiebron kan dienen en waarvoor verbreding naar andere sectoren wordt onderzocht.

Er zijn nog andere sociale elementen denkbaar binnen Duurzaam Inkopen. Daarvoor zijn momenteel geen landelijke instrumenten beschikbaar.

3 Duurzaamheid in het inkoopproces

De criteria in dit document zijn verdeeld over de verschillende stappen in het inkoopproces. Meer informatie over de stappen in het inkoopproces en de manier waarop duurzaamheid daarin kan worden meegenomen, vindt u op de website van PIANOo. Het is aan te bevelen deze informatie te bekijken voordat u met de criteria voor deze productgroep aan de slag gaat.

3.1 Voorbereidingsfase (aandachtspunten)

Elke inkoop of aanbesteding begint met het inventariseren van de behoefte van de (interne) klant. Duurzaamheid kan in deze fase meegenomen worden door te onderzoeken of de aanschaf noodzakelijk is en of er een duurzamere oplossing is voor de inkoopbehoefte. Voor de inkoop van de productgroep Externe vergader- en verblijffaciliteiten zijn de volgende aandachtspunten geformuleerd:

- Zijn er andere opties waardoor partijen met elkaar kunnen vergaderen zonder dat hiervoor een externe accommodatie wordt ingekocht? Bijvoorbeeld een videoconferentie of telefonische vergadering.
- Wat zijn de mogelijkheden bij het kiezen van een locatie gelet op het verminderen van vervoersbewegingen of overnachtingen?
- Naast de opgenomen minimumeis over bereikbaarheid met openbaar vervoer of groepsvervoer, kunnen ook andere eisen gesteld worden aan de locatie.

3.2 Specificatiefase (criteria)

In de specificatiefase wordt de behoefte van de (interne) klant vertaald in een aanbestedingsdocument. In deze fase worden geformuleerd:

- Criteria voor de kwalificatie van leveranciers. Dit kunnen uitsluitingsgronden en geschiktheidseisen zijn, ofwel eisen aan de leverancier en in een niet-openbare aanbesteding eventueel ook selectiecriteria, ofwel wensen ten aanzien van de leverancier.
- Een beschrijving van de minimumeisen die ten aanzien van levering, dienst of werk gesteld worden (het Programma van Eisen).
- Gunningscriteria, ofwel wensen voor levering, dienst of werk. Deze zijn alleen van toepassing als gekozen wordt voor het gunnen op Economisch Meest Voordelige Inschrijving.
- Het contract met daarin contractbepalingen.

De criteria in dit document zijn opgesteld om de inkoper te ondersteunen bij het duurzaam inkopen van Externe vergader- en verblijffaciliteiten. De criteria zijn juridisch getoetst. Elke inkoop en aanbesteding is echter maatwerk. Het opstellen van een aanbestedingsdocument blijft dan ook de verantwoordelijkheid van de inkoper.

Inkoop direct of via boekingsbureau

Er zijn twee verschillende sets van criteria geformuleerd voor twee verschillende manieren van inkopen:

- De aanbestedende dienst wil direct een opdracht verstrekken aan externe vergader- en verblijffaciliteiten. Deze criteria zijn ook relevant als de aanbestedende dienst raamovereenkomsten sluit met ketens die over meerdere (hotel en/of vergader)accommodaties beschikken. Voor elk van de accommodaties binnen deze raamovereenkomst gelden deze criteria.
- De aanbestedende dienst wil een opdracht verstrekken aan een boekingsbureau voor externe vergader- en verblijffaciliteiten.

Voor beide manieren van inkopen zijn criteria geformuleerd op het gebied van:

- Bereikbaarheid met openbaar vervoer of groepsvervoer.
- Percentage drank en voedselproducten voor medewerkers en gasten van opdrachtgever dat biologisch is of andere duurzaamheidskenmerken heeft.

3.2.1 Kwalificatie van leveranciers

Voor deze specifieke productgroep zijn geen criteria geformuleerd voor de kwalificatie van leveranciers.

3.2.2 Programma van eisen

Minimumeisen

Inkoop direct gericht op vergader- en verblijffaciliteiten

Minimumeis Nr. 1	(*Indien de aanbestedende dienst direct een opdracht wil verstrekken aan externe vergader- en verblijffaciliteiten)* De accommodatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer of met door de inschrijver of derden georganiseerd groepsvervoer vanaf een openbaar vervoerhalte. Onder een 'goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer' verstaat de aanbestedende dienst een accommodatie, die zich op maximaal twee kilometer loopafstand van een openbaar vervoerhalte bevindt. Onder 'groepsvervoer' verstaat de aanbestedende dienst het vervoer voor meerdere personen tegelijk van de openbaar vervoerhalte naar de accommodatie.
Toelichting voor inkoper	-

Inkoop via boekingsbureau

Minimumeis Nr. 2	*(Indien de aanbestedende dienst een opdracht wil verstrekken aan een boekingsbureau voor externe vergader- en verblijffaciliteiten)* De inschrijver biedt in het kader van de aanbesteding uitsluitend accommodaties aan die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer of met door de faciliteit of derden georganiseerd groepsvervoer.

	Onder een 'goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer' verstaat de aanbestedende dienst een accommodatie die zich op maximaal twee kilometer loopafstand van een openbaar vervoerhalte bevindt. Onder 'groepsvervoer' verstaat de aanbestedende dienst het vervoer voor meerdere personen tegelijk van de openbaar vervoerhalte naar de accommodatie.
Toelichting voor inkoper	-

3.2.3 Gunningscriteria

Inkoop direct gericht op vergader- en verblijffaciliteiten

Gunningscriterium nr. 1	*(Indien de aanbestedende dienst direct een opdracht wil verstrekken aan externe vergader- en verblijffaciliteiten)* Indien een deel van de ingrediënten in de voor de medewerkers en gasten van de opdrachtgever te serveren drank- en voedselproducten aantoonbaar bestaat uit biologische producten en/of producten met een of meer andere duurzaamheidkenmerken, wordt dit onderdeel van de inschrijving hoger gewaardeerd. Het percentage biologische ingrediënten of met duurzaamheidskenmerk wordt als volgt berekend: inkoopvolume biologische ingrediënten of met duurzaamheidskenmerk / totale inkoopvolume van drank en voedselproducten * 100%. Het inkoopvolume (in euro's) is gelijk aan de hoeveelheid door de accommodatie ten behoeve van de opdracht ingekochte ingrediënten vermenigvuldigd met de inkoopprijs daarvan. Onder biologische producten wordt verstaan: producten die zijn geproduceerd met het gebruik van productiemethoden die in overeenstemming zijn met de in EU-verordening nr. 834/2007 vastgestelde voorschriften, in alle stadia van de productie, bereiding en distributie. De andere duurzaamheidkenmerken waaraan producten kunnen voldoen zijn: 1. Het product wordt geproduceerd volgens een productieprotocol of productieplan, waarin bovenwettelijke normen zijn opgenomen voor beperking van het gebruik van chemische-synthetische gewasbeschermingmiddelen. 2. Dieren hebben vrije uitloop en/of kunnen scharrelen. 3. Vissen zijn op duurzame wijze gevangen of gekweekt. 4. Producten zijn geteeld in kassen met minimaal energieverbruik, hierbij wordt gebruik gemaakt van herkenbare en definieerbare methoden voor besparing van energie en/of opwekking van duurzame energie. 5. Ingrediënten van producten hebben een zo kort mogelijke transportroute afgelegd voorafgaand aan de totstandkoming van het product. 6. Samengestelde producten met een of meerdere ingrediënten van biologische landbouw of in omschakeling naar biologische landbouw.

	Producten met de EKO-, Demeter-, BIONaturland-, Soil Association-keurmerken, Graskeurmerk, Vrije-uitloop/ CPE keurmerk, Erkend streekproduct, Milieukeur, Marine Stewardship council (MSC), groene of gele kleur op WNF-viswijzervoldoen in elk geval aan dit criterium.
Toelichting voor inkoper	Als de inkopende organisatie een bepaald percentage duurzame voeding aangeboden wil krijgen, kan het gunningscriterium eventueel worden aangepast door de inkoper. In dat geval kan alleen een hogere waardering verdiend worden als de inschrijver het gevraagde percentage kan aanbieden.

Inkoop via boekingsbureau

Gunningscriterium nr. 2	*(Indien de aanbestedende dienst een opdracht wil verstrekken aan een boekingsbureau voor externe vergader- en verblijffaciliteiten)* Indien de inschrijver voor deze opdracht uitsluitend accommodaties aanbiedt die voor medewerkers en gasten van opdrachtgever drank- en voedselproducten serveren, waarvan de ingrediënten voor een deel aantoonbaar bestaat uit biologische producten en/of producten met een of meer andere duurzaamheidskenmerken, wordt dit onderdeel van de inschrijving hoger gewaardeerd. Het percentage biologische ingrediënten of met duurzaamheidskenmerk wordt als volgt berekend: inkoopvolume biologische ingrediënten of met duurzaamheidskenmerk / totale inkoopvolume van drank en voedselproducten * 100%. Het inkoopvolume (in euro's) is gelijk aan de hoeveelheid door de accommodatie ten behoeve van de opdracht ingekochte ingrediënten vermenigvuldigd met de inkoopprijs daarvan. Het gaat om het minimale percentage dat kan worden aangeboden. Een voorbeeld: van de drie voor de opdracht geselecteerde accommodaties kan de eerste 5% aanbieden, de tweede 10% en de derde 25%. Dan geldt hier het laagste percentage: 5%. Onder biologische producten wordt verstaan: producten die zijn geproduceerd met het gebruik van productiemethoden die in overeenstemming zijn met de in EU-verordening nr. 834/2007 vastgestelde voorschriften, in alle stadia van de productie, bereiding en distributie. De andere duurzaamheidkenmerken waaraan producten kunnen voldoen zijn: 1. Het product wordt geproduceerd volgens een productieprotocol of productieplan, waarin bovenwettelijke normen zijn opgenomen voor beperking van het gebruik van chemische-synthetische gewasbeschermingmiddelen. 2. Dieren hebben vrije uitloop en/of kunnen scharrelen. 3. Vissen zijn op duurzame wijze gevangen of gekweekt. 4. Producten zijn geteeld in kassen met minimaal energieverbruik, hierbij wordt gebruik gemaakt van herkenbare en definieerbare methoden voor besparing van energie en/of opwekking van duurzame energie. 5. Ingrediënten van producten hebben een zo kort mogelijke transportroute afgelegd voorafgaand aan de totstandkoming van het product.

	6. Samengestelde producten met een of meerdere ingrediënten van biologische landbouw of in omschakeling naar biologische landbouw. Producten met de EKO-, Demeter-, BIONaturland-, Soil Association-keurmerken, Graskeurmerk, Vrije-uitloop/ CPE keurmerk, Erkend streekproduct, Milieukeur, Marine Stewardship council (MSC), groene of gele kleur op WNF-viswijzervoldoen in elk geval aan dit criterium.
Toelichting voor inkoper	Als de inkopende organisatie een bepaald percentage duurzame voeding aangeboden wil krijgen, kan het gunningscriterium eventueel worden aangepast door de inkoper. In dat geval kan alleen een hogere waardering verdiend worden als de inschrijver het gevraagde percentage kan aanbieden.

3.2.4 Contract

Contractbepaling

Contractbepaling nr. 1	**Sociale aspecten** • Voor de bevordering van internationale arbeidsnormen en mensenrechten in de internationale productieketen zijn sociale voorwaarden opgesteld bedoeld voor toepassing bij aanbestedingen boven de Europese drempelwaarden. Zie de website van PIANOo over sociale voorwaarden. • Voor de bevordering van de arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (Social Return) zijn handvatten opgesteld. Zie de website van PIANOo over Social Return.
Toelichting voor inkoper	Duurzaamheid kent naast milieu ook een sociale invalshoek. Voor Duurzaam Inkopen is het sociale aspect uitgewerkt in enkele generieke instrumenten en daarom niet in dit productgroepspecifieke document opgenomen. De afspraken over toepassing van deze instrumenten verschillen per overheidssector.

3.3 Gebruikfase (aandachtspunten)

Nadat het inkooptraject is afgerond en een product of dienst is ingekocht, bestaan er mogelijkheden om het product op een duurzame wijze te gebruiken. Specifieke aandachtspunten voor deze productgroep zijn:

- Door samenspel tussen de opdrachtgever en de externe accommodatie kan extra worden ingezet op het verminderen van de milieubelasting. Samen kan worden gezocht naar invulling van de inkoop op een zo milieuvriendelijke manier. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan:
    - Kraanwater in plaats van flessen water.
    - Het achterwege laten van blocnotes en pennen waar deze geen toegevoegde waarde hebben
- De inkopende organisatie kan haar medewerkers en relaties stimuleren gebruik te maken van openbaar vervoer wanneer zij gebruik maken van externe accommodaties. Bijvoorbeeld door hierover richtlijnen vast te leggen in het vervoerbeleid.

4 Meer informatie

- Energiecentrum MKB: http://www.energiecentrum.nl. Voor tips over energiebezuiniging in de horeca, zie: www.energiecentrum.nl/cms/publish/content/downloaddocument.asp?document_id=91.
- Green Key: www.kmvk.nl/groenesleutel.
- Green Meeting Industry Council: www.greenmeetings.info.
- Infomil: www.infomil.nl.
- Kenniscentrum Duurzaam MKB: www.duurzaammkb.nl.
- Koninklijke Horeca Nederland: www.horeca.org.
- Meester advocaten: www.meestermeester.nl.
- Milieu Centraal: www.milieucentraal.nl.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit; Beleidsnota biologische landbouwketen, 2008 - 2011 Biologisch in verbinding, perspectief op groei, december 2007.
- NIBE: www.nibe.org, DuBo-productkeuzemodel.
- Agentschap NL: Kompas, energiebewust wonen en werken, Cijfers en tabellen 2007, april 2007
- Stichting Milieukeur: www.milieukeur.nl.
- Stichting Stimular: www.stimular.nl, www.milieubarometer.nl, branchevoorbeelden kinderdagverblijf, verzorgingshuis, ziekenhuis.
- Voedsel en Warenautoriteit: www.vwa.nl.

Algemene informatie over het programma Duurzaam inkopen is te vinden op de website van PIANOo.

Bijlage 1 Wijzigingen ten opzichte van vorige versie

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.0, datum 7 november 2008 zijn:

- De lay-out van het document is aangepast en de algemene teksten zijn geactualiseerd. Er zijn geen inhoudelijke wijzigingen doorgevoerd in overige toelichtende teksten, aandachtspunten of criteria.
- Dit document is per 3 juli 2009 in bewerking naar aanleiding van bespreking van Duurzaam Inkopen in de Tweede Kamer. U kunt de website van Agentschap NL raadplegen voor meer informatie.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.1, datum 6 juli 2009 zijn:

- Dit document is per 28 juli gewijzigd naar aanleiding van bespreking van Duurzaam Inkopen in de Tweede Kamer op 2 juli 2009. De minimumeis over het verstrekken van informatie over de duurzaamheidskenmerken van de dranken en voedselproducten is vervallen. Daarnaast zijn enkele tekstuele wijzigingen aangebracht in het gunningscriterium voor biologische producten of andere duurzaamheidskenmerken. De tekst in hoofdstuk 2 is hierop aangepast.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.2, datum 28 juli 2009 zijn:

- De lay-out van het document is aangepast en een aantal algemene teksten zijn geactualiseerd.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.3, datum 21 januari 2010 zijn:

- Naar aanleiding van het advies van VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO-Nederland, De Groene Zaak en NEVI over Duurzaam Inkopen, zijn de volgende zaken aangepast:
  - Onder 1.2, Status en relatie met vernieuwing Duurzaam Inkopen, is een toelichting op het advies en de gevolgen voor het huidige document opgenomen.
  - De bewijsmiddelen zijn geschrapt en er is, alleen waar relevant, informatie over verificatie opgenomen in de toelichting voor de inkoper.
- De Sociale Voorwaarden zijn toegevoegd: in hoofdstuk 2 is de paragraaf sociale aspecten aangepast en in hoofdstuk 3 is, onder 3.2.4 Contract, een verwijzing opgenomen naar de generieke handvatten voor sociale aspecten.
- De algemene teksten zijn geactualiseerd. Er zijn verwijzingen naar de website van PIANOo toegevoegd.